

միս՝ հանդիպել է հանդիպող փախելի խօսքը փոխ առաւել կը դնէր Վալիսթենեայ այս խօսքէն՝: «Չի կարելի թաղում եւ նոր հանդիպել է հանդիպող փախելի»¹, Բայց թէ լաւ քննենք՝ կը տեսնենք որ կրկնացեալ չէ այս նախադասութիւնն երկու գրոց մէջ ալ: Վալիսթենեայ նոյն տեղը կը պատմէ Գարեհի մեծ պարտութիւնը, նոյնը կրկնած է խորհնոցի երուանդայ վրայ յաղթանակով, Տարիաւ փոխելով եւ յաւելելով այնպիսի մասեր ալ՝ որ անհրաժեշտ էին պատմութեան համար: Այս նշանաւոր տեղն է այսպէս:

ՎԱԼԻՍԹԵՆԵՅ

ԻՈՐԻԵՆԱՅԻ

(ՃԺՁ, էջ 68, 27—69, 2):
 «Իսկ Վալիսթենեայ...
 իր արաքերը վաճառէ
 հաւանաւ եհաս: Բայց
 զնոյն ինքն զԴարեհի գե-
 շէնն ապրեցոյց. եւ առ
 այսորից եւ կ'այլաւ թա-
 զում եւ նոր հանգոց որ
 հանգոցէ փախելը: Ինչ մա-
 կեպտացիքն հասաւ ի
 կողմն Պարսիք բանակին:
 եւ մըջիկեր եղեալ՝ ի վե-
 րայ զԻրականք օժտանէին:
 եւ Վալիսթենեայ հաւանաւ
 ի վրանն Գարեհի էջ եւ ի նմա
 մտաւ ընակեացոյ:

Այս նման տեղերէն ոմանք յայտնապէս նշա-
 նակած էին Չալիսթենեայ խառաքող հաւաքիչը, այլ
 առանց մանրամասնութեան, բայց միշտ նշանակե-
 լով որ խորհնոցի նոյն խօսքը կ'առ բառը փոխ առ-
 աւած է: Սակայն կանուրիշ կտորներ ալ, զորոնք ըստ
 զիպառնող տեսած ենք նոյն բառապոց մէջ, եւ
 որոնք համար մասնաւոր մտադրութիւն չեն ըրած
 նոյն հաւաքիչը: Այսպէս խորհնոցացի Տրգատայ
 համար ըսելը թէ «յերիվար կամակար աշտանա-
 կեալ»², նմանութիւն է Վալիսթենեայի վարուց «գի-
 մեր ընդ զօրս եւ կ'անկար ի մի աշտանակէ»³, ասու-
 թեան: Խորհնոցացի ըսածը՝ թէ Վալիսթենեայ իշ-
 կանք «կ'ստիողող զքաղաքը տանէին»⁴, որ համա-
 պատասխան է Վալիսթենեայի վարուց ըսածին՝ թէ «զա-
 մենեանս անդ բազմապաւ կ'իստիողող արար»⁵:

Թողլով նմանութիւն՝ յիշեմք քանի մ'ուրիշ
 կտորներ, որոնք Վալիսթենեայի վարուց հետինը կ'ապ
 ունենալ խնդրական է, նոյն բառապոց մէջ՝ «Բաժն
 բաւին»՝ ճակատագիրը՝ նշանակելուն օրինակ կը
 բերուի այս խօսքը՝ «Առ ուսմբ մահկանացուացս
 յաղկել ճակատագրի... որպէս թաժանեցին...
 ոչ կարացի զերծանել ի բռնէն: Ունիլիլիլ»⁶, թէ այս
 խօսքն Վալիսթենեայի վարուցն է՝ երկբայութեան
 տակ չի կրնար ձգուիլ⁷, բայց թէ ինչ կ'իմացուի

հոս «Ոսկիփորիկի կոշմամբ, արեւոյ որեւիցէ Ոսկի-
 փորիկ զորց մէջ Վալիսթենեայ հասած մին է օրի-
 նակաւս, թէ անոր հետեւողութեամբ յօրինուած
 ուրիշ գրութիւն մըն է, այս եւ ասոր կից ինդիքը
 կը մնան անլայծ: Նոյնպէս «Պատարաւ» բառի օրի-
 նակ կը բերէ Չալիսթենեայ խառաքիչը այս խօսքը՝
 «Բանք պարտաւ զքալ իմաստունն ոչ երկեցուցա-
 նեն: Պիտարաւ»⁸, Չի կրնար տարաբնուութիւն որ հոս ի
 վկայութիւն բերուած խօսքը կ'ապ ունի անհրաժեշտ
 Սոթյան-Վալիսթենեայ այն խօսքին, զոր Վալիսթեն-
 դրի բերան կը դնէ առ Պարսոս ուղղուած նամակին
 մէջ թէ է «չ զիս երկեցուցանեն պարտաւոր բանք»⁹,
 Բայց ասոր համար ալ չենք գիտեր թէ ինչ գրու-
 թիւն է այն, որմէ զարած են Բառապոց Տրգիակը
 յիշեալ ինչ բերուած խօսքը կ'ապ ունի անհրաժեշտ
 Սոթյան-Վալիսթենեայ կամ Ոսկիփորիկը կը նշա-
 նակեն:

Յիշենք վերջապէս երրորդ խօսք մ'ալ: Հնոց
 քով համբաւաւոր գաղան մը կը յիշէ Սուս-կա-
 լիսթենեայ Վալիսթենեայի առ Արիստատէլ դրած
 թիվթիւն մէջ՝ Այս գաղանին անունն էր Ὀδοντο-
 τῶραννος, զոր մեր թարգմանիչ յատուկ ու սեպ-
 հական բառով արձգած են «փիղ, որոյ անուն էր
 Բոնոթանն»¹⁰: Այս այս հայերէն բառը հոս լոկ առա-
 ջին անգամ զործածուած էր գտնենք. եւ զարձեալ
 Ա բնագիրը չունի այս յիշատակութիւնը, այլ լոկ
 V (որ նոյնպէս Ὀδοντοτῶραννος կը կոչէ): Ուստի
 մեծ եղաւ մեր զարմանք՝ երբ նոյն բառապոց մէջ այս
 բառին դիմաց տեսանք այսպիսի կոտւած մը: «Այս
 ցանկէն»՝ արհամարհող զաղաքից Բոնոթաննաց:
 Թեոփիլ. Կն. (այսինքն՝ Թեոփիլոսի մասին քաջ հայտնի)
 Գոթաբնաբար չունենալով այս մէջ առեւան այս
 ճառը՝ չենք կրնար այս կէտն աւելի մանրակազմ
 քննել, որ անշուշտ բառակաւ լոյս պիտի տար մեզ
 իմանալու այս երկու խօսքերուն իրարու նկատմամբ
 ունեցած կապը: Բայց կարծենք թէ կրնանք ապա-
 հովութեամբ ըսել, որ զոնէ այս ճառից հայ օրինակը՝
 զոր Ե գրաւթ թարգմանութիւն կը համարին սմանք,
 անհրաժեշտ աղբը ունի Վալիսթենեայի վարուց հայ
 թարգմանութեան հետ:

Քանի մը տարի յառաջ Քննադէն կարելի
 հասուած մ'ի լոյս հանեց խորհնոց թարգմանու-
 թեանց վրայ, որոնք մէջ գրուած են, ինչպէս ու-
 րիշ առթիւ ալ յիշեցինք, քանուզիք համեմա-
 տութիւնը խորհնոցից եւ Վալիսթենեայ: Այս
 համեմատութեանց իբր եօթն հասն արդէն ցայս
 վայր յիշեցինք, երեք զիւստ որ կտորներն ալ՝ որ
 Դուրայ եւ Թեքայ զաղաքը ասման մասերն են՝
 յետոյ՝ պիտի տեսնենք ընդարձակագոյնս. իսկ ճառ-
 ցելոյ մեծ մասն աւելի լեզուաբանական նկարագիր
 ունին, այսինքն այնպիսի տեղեր՝ ուր միայն սեպհա-
 կան բառը կամ նաեւ ասութիւնը կրկնուած կը
 գտնենք միւսին մէջ, եւ այլ նման զեպքեր, որոնց

¹ Պատմ. Վալիսթ. ՃԺՁ, էջ 68, 29:
² Եղան է լոկ եւ ὀδοσφῶν (յաղթագարս):
³ Եւ մակեդոնացի... ի խօսքը լոկ AV տեղին:
⁴ խոր. Բ. գլ. հիմ. էջ 159, 3:
⁵ Պատմ. Վալիսթ. ԼԲ, էջ 16, 25:
⁶ խոր. Գ. գլ. ԼԲ, էջ 220, 7:
⁷ Պատմ. Վալիսթ. ԵԲ, էջ 28, 16: Հմմտ. Քննադէն,
 էջ 81, Թե. 35:
⁸ Պատմ. Վալիսթ. ԼԳ, էջ 17, 19—24: Նկատմանքս
 կ'ընէ: «Պատմութիւն, ուր Վալիսթենեայի վեր առի
 յանկանաւ. այլ ոչ ինչ եւ ոչ ասիք ճակատագրացոյ յա-
 ինէ Զուրաբի: Եւ մանաւն ասէ: Ընդհին: Եւ նա ասէ:

Որպէս Բոնոթանն զիտալ զանէ իմ. զի գրեալ էր ինչ
 ինչ որպէս աստուած իրէ: Եւ ոչ կ'արեւն յիշեալ է
 Բոնոթան, այլ զի աստուածացոյ:
⁹ Պատմ. Վալիսթ. ՄԲ-Գ, էջ 132, 15:
¹⁰ Պատմ. Վալիսթ. ՄԲ-Գ, էջ 132, 80:
¹¹ Զ. Գ. Ձ.: Մասնաւորապէս չալիսթենեայի թարգմա-
 նութեանց նախնայ. Վնեն. 1889, էջ 474, 2:
¹² Քննադէն, Թե. 11, 12, 13:

վրայ առվելն կը խոսիցը: Բայց հոս պետք չենք զանց առնել քանի մը հասո:

Խորհրդացոյ քով Արքաբաւ բազմութիւն թըշ-
թեր կան, որոնց ծագումը բաւական անորոշ է: Բերիշ առվիւն խոսած ենք այս նիւթոյն վրայ, եւ
անսանդ որ այս նամակաց ոմանց հիմն է Ղարուբ-
նայի գիրքը, իսկ այլը՝ անմասնաւ աղբիւր մը: Տե-
սանք նաեւ որ այս նամակաց մէջ՝ որոնք իբր թէ
առաջին դարուն գրուած են՝ կան փոխառութիւններ
Տերտուղիանու գրքերէն, եւ այն՝ Եւսեբեայ միջնոր-
դութեամբ: Այժմ կրնանք յաւելուլ նաեւ՝ թէ
ինքն խորհրդացի գտնէ ինչ ինչ աեղ՝ մանր փոփոխու-
թիւնք բաւած կ'երեսայ: Ըսոր յայտնի ապացոյցն է
այն՝ որ Արքաբաւ առ Տիբերիոս գրած թղթին
վերջը կ'աւարտէ խորհրդացի այս սծով: "Ողջ լինել
իւշ եղծամ": Բայց այս նամակագրութիւնը ճար-
տարութեամբ գողցուած է Աղէքսանդրի վարաց
մէջէն, ուր Զեւքիս իւր առ Փիլիպպոս եւ Ողմ-
պիտոս գրած նամակը կը վերջացնէ Նոյնպէս ճըշ-
դիւ: "Ողջ լինել յեւ եղծամ": Միայն միտ գնելու
ենք որ այս նամակները չունին ABC, այլ լոկ V.
բայց նաեւ V հոս այս նամակագրութիւնը չունի,
թէպէտ ըստ իւր սովորութեան համառօտելով կը
թարգմաննէ:

Աղէքսանդրի զուարակագրութիւնն ձին էր "արա-
գութեամբ առաւել քան զՊեգասիոս եւ զՄիտի-
նայի": Այս բայցարարութիւնը կը գործածէ խորե-
նացի Տիրանոյ օրէնքով գտնուած երկու ձիերէն Եկա-
րագրերէն, զորոնք "ոչ երկրպիտիս, այլ օդաշնոց" ոչ
կը կարծէին. եւ կը գրէ այսպէս: "Եւ ձիոց երկուց
լեւալ՝ թէ ինչն առաւել քան զՊիգասիոս երազու-
թեամբ արեւելի": Այս կարողը առիթի կու տայ յի-
շելու նման քանի մը գեղեցիկ: Վարապետայ հա-
մար կ'ըստի թէ "նախ ի Պիտա գղութնաւորիկան
յայլ լինելով", նշանաւոր եղաւ. ասոր աղբիւրն է
թէ երես վարաց Աղէքսանդրի խթ հասունածը,
յորում Աղէքսանդր հրաման կը խնդրէ ի Պիտա
նաւելուլ, եւ երբ հայրը կը գնէ անոր առիւն որ "ոչ
կուի եւ ոչ քաւածորոյն հանդէս" գիտէ, կ'առա-
ջարկէ կառավարել, այսինքն կառարչուով մըցիլ,
խորհրդացի նոյն գիտուն մէջ՝ կը համեմատէ զՎա-
րագրատ Աքիլիւսի որ Սկամանդրոս գետն ոստմամբ
անցաւ, զոր յիշեցինք վերիւ ուրիշ առիւն: Նոյն
պիտի նամակութիւնն էր յաւաճել կը բերէ Արշակայ
վրայ գրելով՝ "թէ կը պարծեր որ" "քաղ եւ արի
երեսեալ քան զԱքիլիւս", եւ կը յաւելուլ թէ
"իսկ արեւմտքը Թերիստեայ նմանեալ կողի եւ

արագիւլոյ", կրնար քուցէ կարծախիւ որ նաեւ այս
նմանութիւնը Վալիսթենիոսն է, որ Աքիլիւսի
Սկամանդրոս անոնիւր յիշելէն անմիջապէս ծարը կը
յաւելուլ թէ Աղէքսանդր երանի առաւ Աքիլիւս
սին, որում շուին գործն այնպէս վեհաբարձած էր
Հոմերոս: Այս առեւն քերթող մը խոստացաւ որ
Հոմերոսն աւելի լաւ երգէ Աղէքսանդրի գործքե-
րը. որուն պատասխանեց Աղէքսանդր: "Ճանկալ
է ինձ լինել Թերիստեալ ի պատմութեան Հոմերո-
սի քան Աքիլիւս ի Հոմերոս": Սակայն խորհու-
ցոյ գրած "կալ" եւ "արագիւլ" անգիտնելն
ուրիշ աղբիւր կը ցուցնեն: Յիշեցինք ուրիշ առ-
թիւն որ խորհրդացի խորհրդայնաւորութիւնը պատ-
մած ժամանակ Աղէքսանդրի հաստիկն հետ կը
համեմատէ զանի, գրելով. "Թէպէտ էր մարմնով
փոքր, այլ ոչ օրջան մանկեանացին Աղէքսանդր,
որ միայն երկը կապանց ունէր զպար հասակի, եւ
ոչ հնգադոյն խափանէր աշխոյժս": Նաեւ այս
վերջին նամակատն թեան նման կը գտնենք Վալիս-
թենիոս քով "ոչ գիտացեալ հնգադոյն աշխոյժու-
թիւն" խօսքը:

Նմանաձեւ նամակագրութեանց իբրեւ օրինակ
կրնայ յիշուիլ խորհրդացոյ յառաջ բերած՝ Հապ-
հայ առ Տիրան գրած թղթէն՝ այս խօսքը. "Զի
խորհել մարմնացոյց վասն հասարակաց օգարի,
Ըսոր զուգակից է Գարնհի բաւածը թէ "Եկալք
խորհեցաւք զօգուտն հասարակացի": Բայց
աւելի կարեւոր է Վալիսթենիոսի "Ի մտայն աշխոյժ
ունելով զարարութիւն" խօսքը, որ խորհրդացոյ
ապագի օրինակաց մէջ եղած է. "Ի յիշմն օւնէր
զարարութիւն, ոչ ոչ ուղղութեամբ, վասն զի
հոս Վարիկեանցի օրինակի աւելի ուղղութեամբ
"աշխոյժ" կը գրէ: "Մտորայոյ վրայ խոսած
առեւն կ'ըսէ. "Տեսեալ թէ ի վերջ հասեալ է թա-
գաւորութիւնն", այնպէս՝ ինչպէս որ Վալիսթեն-
իւն "Եկալմանեայ վրայ կը պատմէ. "Ուսեալ թէ
ի վերջ հասեալ է եղբայրացոյ թագաւորութիւն,
հետն ոսկի եւ արարած աւանելով" փոխաւ:
Պարոկիք Աղէքսանդրին Գարնհի հօրեղայրը
նախարար կը խնդրեն ըսելով. "Ազգէնդ դոս Կաւա-
նիւն" ոչ, եւնո Նոյն սծով կը սկսի Սահակայ
թուղթն առ Անատոլիոս. ("Ազգէնդ դոս Կաւա-
նիւնք ձեռնառու լինել ճանապարհհիւ, ոչ, եւնո") —
Աղէքսանդր Վալիսթենի Աղէքսանդրի գործողութիւն
կը պատմէ գրելով՝ "թէ "Եկալք հասանէին ա-
մենեքին ի Մակեդոնիա ինքնալամ" կամքը իբրեւ
յաւատանաւորք մայն իրաւելալ": Նոյն բա-
ւերով կը ստորագրէ նաեւ խորհրդացի Անատոլիոսի
զոր գումարիւր. "Քանիք կ'ըսէ, իշխանք եւ գլխաւ-

1 ձմեռ. P. J. Dashed, Zur Abgar-Sage. Wien, 1890, S. 28—31. ձմեռ. համառոտ հասունած մ'ալ ի հնա-
րեւ Ստրաբոն, 1889, Թիւ. 4, էջ 64:
2 խոր. Բ. գլ. 13, էջ 110, 2:
3 զամ. Աղէքս. 1, Թ, էջ 20, 5: ձմեռ. քննադէ-
թիւ 2:
4 զամ. Աղէքս. 1, Թ, էջ 16, 9: A չունի զայս. B լոկ
"Եկեցինք թեանք առաւել քան զՊեգասիոս, ոչ Նոյն է
հայրն հետ բայց՝ քան Վերիսթիոս" մտք չունին ABCV,
ուստի եւ ոչ միւն:
5 խոր. Բ. գլ. 4, էջ 10, 5:
6 ձմեռ. քննադէ-թիւ 4:
7 խոր. Գ. գլ. 1, էջ 229, 36:
8 զամ. Աղէքս. էջ 28—24:
9 խոր. Գ. գլ. 1, էջ 230, 21:
10 Հնադեւ Ստրաբոն, 1891, Թիւ. 2, էջ 35:
11 խոր. Գ. գլ. 4, Թ. էջ 204—205, 1:

1 զամ. Աղէքս. 2, Թ, էջ 61, 5:
2 Հնադեւ Ստրաբոն, 1891, Թիւ. 8, էջ 65:
3 ձմեռ. նաեւ. քննադէ-թիւ 8:
4 զամ. Աղէքս. 1, Թ, էջ 25, 20:
5 խոր. Գ. գլ. 4, էջ 203, 7:
6 զամ. Աղէքս. 2, Թ, էջ 86, 8: քննադէ-թիւ 9:
7 զամ. Աղէքս. 1, Թ, էջ 173, 13:
8 խոր. Գ. գլ. 1, էջ 207, 8:
9 ձմեռ. քննադէ-թիւ 10:
10 խոր. Գ. գլ. 1, էջ 237, 16:
11 զամ. Աղէքս. 1, էջ 2, 21: քննադէ-թիւ 17:
12 զամ. Աղէքս. 1, Թ, էջ 119, 10:
13 խոր. Գ. գլ. 4, էջ 253, 14: քննադէ-թիւ 21:
14 զամ. Աղէքս. 2, Թ, էջ 33, 10—13:

որք . . . ի մի վայր եկեալ հասանէին . . . իբր յաստուածառար ձայնէ հրաւիրեալ 19»

Այս ամէնը գլխաւորաբար երկու բան ցուցուց: Կաթի՝ խորենացի շատ յաճախ գործածած է Կալիսթենեայ գիրքն իբր օրինակ գեղեցիկ հարստեան. եւ երկրորդ՝ խորենացու կարգապահ հայ օրինակը՝ (քանի մը շնչին տարբերութիւնք ի բաց առնելով, որ գրքաց արդիւնք են անշուշտ)՝ ճշդէն նոյն է մեր արդի բնագրին հետ՝ յենդհանուրին խոսելով, առանց այս կամ այն մանրամասնութեան իջնալու: Աւելորդ է բնել թէ նաեւ ասով չէ սպառած խորենացու գրքը մէջ գտնուած փոխառութեանց կայրը, եւ թէ շատ նման կտորներ կան Պատմութեանն եւ այլ գրքոյ մէջ, եւ ոչ ալ ամէն մանր մանրութիւնք համամասնութեան առնելու պէտք կայ: Ար շատանայք ասիւ է տուր միայն մեծ կտորի մը քննութեամբ, որ է Կալիսթենեայ Դորայի եւ Թեբաց ճարտարի առումն իսկ խորենացու՝ Տիգրանական իրաւի կործանումը:

(Ընթերնակէն)

4. 8. 8

Գ Ի Տ Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Ն Մ Ը

Գիտնական պ. Ֆրիդրիխ Միւլլերի՝ Ueber die armenische Bearbeitung der „Sieben weisen Meister“ յօդուածը, որի բովանդակութեան մասին խմբագրութիւնդ մի զեկուցում տպեց Հռոբէ-իդ այս տարւոյ երկրորդ համարում, առիթ է առնել ինձ՝ ծանուցանելու, որ իմ ձեռիս տակ կայ «Եօթն Խմաստարեաց» պատմութեան մի ուրիշ տպագիր օրինակ, որի երեսի թուղթը պակաս լինելով՝ չէ կարելի ճիշդ որոշել տպագրութեան տեղը եւ տարին. բայց ինչպէս երեւում է մի քանի արտաքին նշաններից, տպուած է Թիֆլիզում՝ ներկայ դարում: Աւելորդ չէրք համարում մէջ բերել այս հրատարակութեան՝ «Եռաշարանութիւն» ամբողջակէս:

«Ամենայն մարդոյ պարտ է ոչ յանկարծօրէն այլ սակաւ առ սակաւ վերելակել՝ ի փոքրագունից ի մեծագունի, եւ ի հեշտագունից ի դժուարագոյն կրթութիւնն բարոյական եւ ուսումնական. ընդ այսմ եւ ես նկատեալ զայս գիրք փոքրիմասի կայսեր գիրիմաց եւ պարզբանի, շարագրեալ ի վաղ ժամանակաց հետէ պատմագրական ոճով, որ առ սակաւութեանն եղեալ է կարի ժոյժ հազուագիւտ, վասն որոյ համարելով զայս օգտաւետ ինչ նորոգ. օրագրութեամբ ի լոյս ընծայեցին, ի պէտս զեռաշարակ մանկաց ազգիս մեքոյ իբրու. տղայոց կաթնը շմթելով եւ ոչ կատարելոց հաստատուն կեանքուր, զի ընթինելով ուսցին եւ ուսանելով զուսմանացին, եւ այնու առաւել եւս իւրականացին յօժարակամ աշխատել կատարելագործել զինքնանս երեսէի ուսումնքը եւ բարեբարոյութեամբ ի լուսաւրութիւն ազգիս մեքոյ եւ հայրենեաց:

¹ Խոր. Գ. ԳԼ. Ծը, էջ 255. 17—21: Գննաւոր. ԹԻ. 22:

² Օրինակ. 188 երեսի վրայ նկարած է մի զեկեկուց:

Նոյնատու ծառոյ թրիֆիդարանի կոստանդնուպոլսնցի շաղարառ քանանայ Պաշի Իսթայքեան ճիւղ Պէտրոսեանց:,,

Գրքի վերագիրն է. «Պատմութիւն Կայսեր փոքրիմասի եւ Կեօթն. եւ որպէս նորին Գիտեմատնասի. եւ Եօթն խմաստարեացի:», Յատուակն անուանց յարմարագրութեան մէջ՝ նոյն շփոթութիւնն է նկատուում, ինչ որ գերմանացի հայագետին յայտնի օրինակներում:

Ի գէպ. մեր գրականութիւնը բաւական հարուստ է «Եօթն խմաստարեաց» պէս վէպերով ու զրոյցներով: Այդ վէպերից ու զրոյցներից շատերը շարունակում են մնալ գրագիրների մէջ: Ինչ առնել կ'ուզի, որ գրանց հրատարակութիւնից կարող է շահուել գիտութիւնը: Եթէ մենք զեռաւականայտի պատմագրութիւնը չունինք մեր հին մատենագրութեան գանձերն ուսումնասիրելու, գտնէ եւրոպացիներին միջոց տանք այդ անելու՝ այնպէս որ մի Ֆրիդրիխ Միւլլեր ստիպուած չը լինի տարիների ընթացքում մի հայերէն գիրք որանել . . . :

Ժամանակ չէ՝ արդեօք մեր վաղերի խորշերից լոյս աշխարհ հանել հայկական հին գրականութեան մի գրքից է աղայած, բայց հարուստ եւ հետաքրքրական ծիւղը . . . :

Եռանի:

Շ. ՄԱՍՈՍԻԱՆ

ՀԱՆՈՒՍԱԿԱՆ

Ե. Մ. Մ. Մ.

Հանդիպիս նախընթաց թուոյն մէջ՝ խոստացած էինք՝ որ Միաբանութեան տպարանէն լոյս տեսած Հայկական գեղարուեստից եւ ի մասնաւորի հայկական ձեռագրաց մանրանկարչութեան համար մեծ նշանակութիւն ունեցող գերմաներէն գրքէն՝ քաղաքամենք ողնեն. ասով նաեւ այն ընթերցող, որ գերմաներէն ընագիրք չեն կրնար հասկնալ, գտնէ հայ ընթերցողի համար ինչ ինչ նմաքրական մասերուն կը ծանօթանան: Այսխոստման համեմատ կը ողնենք այս թուոյն նոյն գրքին մէջ Էջմիածնի վրայ խօսող ընդհանուր մասն, որ իբր ներածութիւն մըն է դրուած ամբողջ գործքին ամէն զեկատիպ պատկերներով:

ԽՄԲ.

¹ 2 մաս. Հռոբէ-ի Դ. Գ. ԳԼ. Ծը, 1891, ԹԻ. 3, էջ 88.

² Byzantinische Denkmäler. I. Das Etschmiadzin-Evangelar. Beiträge zur Geschichte der armenischen, ravenatischen und syro-ägyptischen Kunst von Dr. Joseph Strzygowski. Privatdruck der Kunstgeschichte an der Universität Wien. Mit 16 Illustrationen in Text und 8 Doppeltafeln. Wien, 1891. Druck und Verlag der Mechitharisten-Congregation in Wien. 40. VII. 128, fl. 7.50.